

мовами, крім рідної [3].

Мовний склад населення Чернівецької області є досить строкатим та в значній мірі взаємозв'язаний із національною структурою населення. Частка українців у національному складі населення Чернівецької області становить 75.0 %, або ж 689.1 тис. осіб, а питома вага осіб, які назвали українську мову рідною складає 75.6 % (694.5 тис. осіб) [3]. Частка населення, яке назвало російську мову за рідну становить 5.3 % (у 1989 році – 10.5 %), а частка росіян дещо менша – 4.1% [3].

Серед найбільш чисельних національностей рідною мовою вважають мову своєї національності переважна більшість українців (98,5%), румун (91,9%), молдован (91,6%) та росіян (91,5%), а також азербайджанці, вірмени, угорці, цигани.

Представники інших національностей в якості рідної мови віддала перевагу українській та російській мовам. Зокрема, 47,8% поляків назвали рідною українську мову, 55% євреїв і 50,2% білорусів – російську.

Більш значний рівень мовної асиміляції спостерігається в міських поселеннях. Так, у місті Чернівцях 35% молдован і 28,1% румун назвали рідною мовою українську або російську мову.

Література:

1. Географія Чернівецької області: навчальний посібник /за ред. Жупанського Я.І.- Чернівці, 1993. – С.103-107.
2. Джаман В.О. Регіональні системи розселення: демогеографічні аспекти. – Чернівці: Рута, 2003.-392 с.
3. Національний склад населення Чернівецької області та його мовні ознаки (за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року): демографічний збірник / за ред. В. Камінської. – Чернівці, 2003. – 160 с.
4. Распределение населения Черновицкой области по полу, возрасту, образованию, национальности, родному языку, источникам средств существования, размеру семей и жилищным условиям (по переписи населения 1989 г.). - Черновцы, 1990. – 154 с.

Summary:

Ivan KOSTASHCHUK. LANGUAGE CHARACTERISTICS OF NATIONALITY STRUCTURE OF CHERNIVTSI REGION POPULATION

The article investigates language structure of Chernivtsi region population, describes its correlation with the nationality structure. The attempt to classify population according to the native and spoken language is taken.

УДК 911.3

Ірина ГУКАЛОВА

ПОСТЧОРНОБИЛЬСЬКІ СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ В ПОСТТРАЖДАЛИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Людина, в більшості випадків, не відчуває зміни властивостей і характеристик природного середовища в реальному масштабі часу (за виключенням вкрай небезпечного і смертельного впливу радіації, хімічного отруєння тощо). Для соціуму важливим є не стільки перевищення певного рівня граничнодопустимих концентрацій в повітрі або в воді, скільки похідні від цього соціальні проблеми, різні загрози рівню та якості його життя [7].

Реакція суспільства на екологічні проблеми в сучасних умовах, як правило, має опосередкований характер: реакцію породжує не сама екологічна проблема як така, а її соціальні наслідки, в т.ч. рівень зайнятості, доступна структура споживання тощо. Це справедливо для різних індустріальних країн, однак специфіка України полягає в тому, що

саме на її території відбулася Чорнобильська катастрофа і на сьогоднішній день країна знаходиться на етапі переходу до ринкових відносин.

На сьогоднішньому етапі розвитку суспільно-природної взаємодії, при існуючому в Україні рівні антропогенного навантаження на територію, питання ігнорування екологічних умов в життєдіяльності соціуму відпадає само собою. З іншого боку, не можна надавати впливу екологічної ситуації на суспільно-географічні процеси абсолютного значення. При дослідженні такого впливу, слід враховувати тенденції взаємодії людини і природи і розуміти, що навіть при подібних екологічних умовах але неоднакових умовах соціально-економічних ми будемо мати зовсім різні впливи на населення, на його стан, на його рухливість, на його занепокоєння проблемами. І навпаки, неоднорідність екологічної ситуації є передумовою різних впливів навіть у регіонах з подібним соціально-економічним потенціалом, концентрацією населення і продуктивних сил, рівнем економічного розвитку.

Розгляд еколого-соціальних проблем, як і шляхів їх подолання, базується на розумінні того, що соціуми різних регіонів розрізняються за своїм ієрархічним місцем в ряду рівнів людського розвитку (тобто - за якістю життя), за своїм доступом до високих технологій та продуктів (тобто – до засобів зміни умов життя), за рівнем безпосередніх екологічних загроз власному існуванню (ступенем реального техногенного пресингу на територію і людей). Крім того, населення певного регіону не мешкає в вакуумі, воно проживає на території, яка межує з іншими територіями, насиченими різними об'єктами, в т.ч. небезпечними. Таким чином, важливим аспектом екологічної безпеки є сусідство – сприятливе чи не дуже, а регіон в такому плані характеризується не просто економіко-географічним, але й еколого-географічним положенням, яке згодом може змінюватися.

Чорнобильська катастрофа, яка мала безпрецедентні екологічні наслідки, порушила і фундаментальні основи людства в духовному, соціальному, економічному і медичному аспектах. Породжені нею проблеми з роками не зникають, вони трансформуються в інші форми, а деякі, передусім, соціальні – загострюються. Існує складний комплекс проблем технічного характеру, радіаційного, соціального і медичного захисту, на рішення яких необхідні величезні матеріальні засоби, яких Україна при нинішньому своєму положенні в достатній мірі не має. Наслідки аварії викликали формування на забрудненій території суспільства, члени якого потребують більш прискіпливої уваги, міцнішої інфраструктури, зокрема медичної і рекреаційної, всілякої підтримки держави. Поява прошарку „чорнобильців” безпрецедентна і не може аналізуватися з загальних методологічних позицій. Якщо екологічні та економічні наслідки більш-менш зрозумілі і отримують визнання міжнародної спільноти і відповідну підтримку, то соціальні і психологічні проблеми постраждалих, а також проблеми, з якими Україна зіткнулася після закриття ЧАЕС – це проблеми „внутрішні”, з якими постчорнобильському українському суспільству доведеться жити і справлятися самотужки.

Техногенна катастрофа 1986 р. змусила населення задуматися над впливом людської діяльності на навколишнє середовище, питаннями потенційної небезпеки великих промислових об'єктів, зокрема атомних станцій. Дані соціологічних опитувань (2000 р.) говорять про надзвичайну болючість чорнобильської тематики для України (табл. 1).

Дослідження українських соціологів показали, що потерпілі сприймають Чорнобильську катастрофу як особисту трагедію, крах сталої картини світу, звичного способу життя та життєвих планів. У суспільній та індивідуальній свідомості спостерігається ряд парадоксів: незадоволення владою – політична пасивність; неспокій за власне здоров'я – небажання дотримуватись здорового способу життя; нестача інформації – небажання отримувати нові знання тощо. Одна з головних причин їх виникнення – помилки у здійсненні соціальної політики, що проводилась без урахування даних психології та соціології катастроф. Проведені у 1990-1994 рр. дослідження показали, що в ці роки „радіаційний ризик” втрачає свою гостроту, поступаючись місцем „соціальному ризику” (передчуття

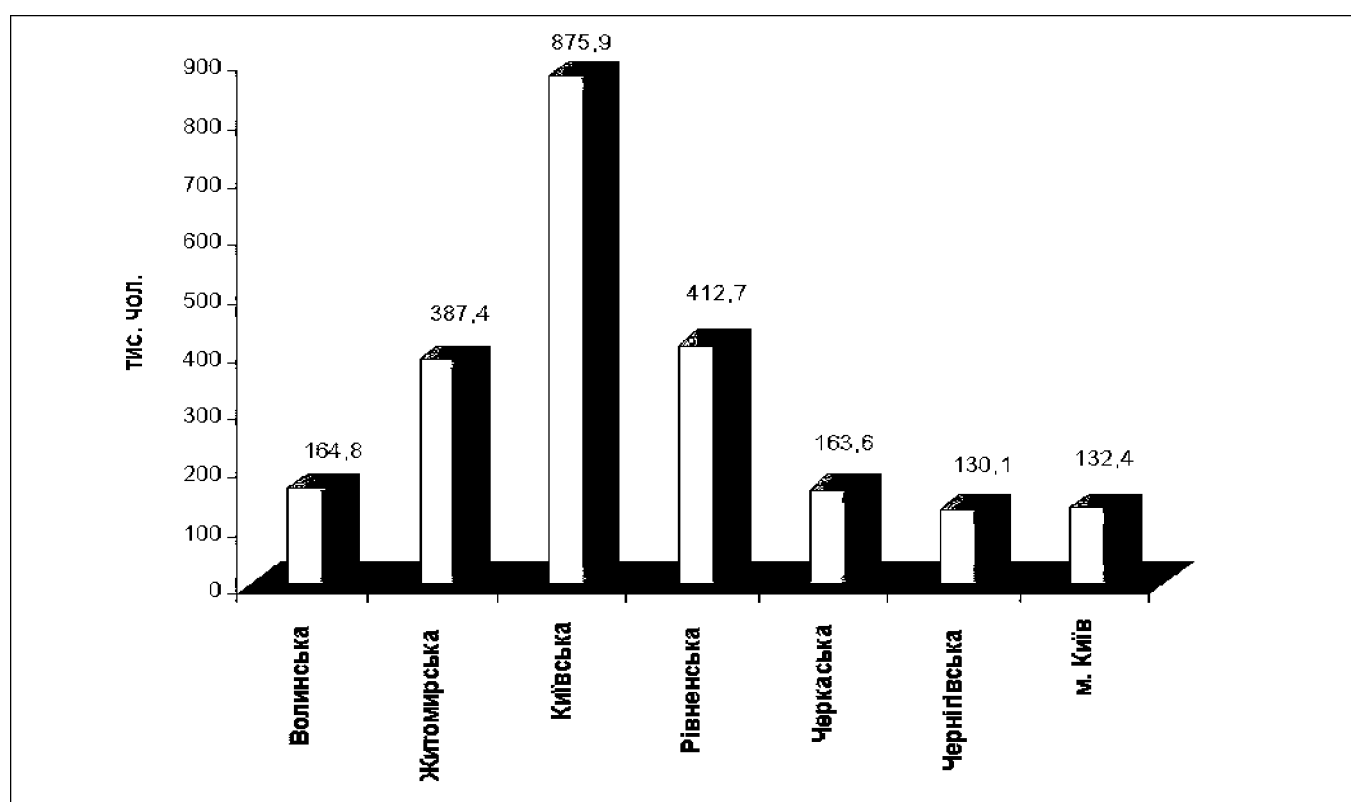
загрози громадянської війни, голоду, безробіття тощо) [12].

Таблиця.1.

Зацікавленість респондентів щодо питань, пов'язаних з Чорнобильською катастрофою, % [8]

	<i>Зовсім не цікавить</i>	<i>Швидко не цікавить</i>	<i>Швидко цікавить</i>	<i>Дуже цікавить</i>	<i>Важко сказати</i>
Вплив наслідків аварії на навколишнє середовище	3	14	43	38	2
Вплив наслідків аварії на здоров'я	1	9	38	52	1
Стан "саркофагу" над зруйнованим реактором	2	15	40	37	6
Безпека діючих реакторів атомних електростанцій	2	14	39	44	1

Цікавим є також факт, що в останні роки зростає кількість тих, хто хотів би переселитися з забруднених територій. Так, якщо у 1991р. до списків осіб, що виявили бажання відселитися в чисті райони, тільки по Чернігівській області було внесено 1056 осіб,

то у 2003р. – вже 1951 особу [4].

Рис.1. Розподіл офіційно постраждалих осіб по найбільш забруднених областях

За станом на 1 січня 2004 р. число осіб, які мають статус постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи становить 2772,1 тис. чол. що складає 5,8 % від загальної кількості населення України [2]. Переважна кількість з них зосереджена у шести областях України і м. Києві (рис.1). У цих областях постраждале населення становить чималу частку всього населення – від 10,8 % в Чернігівській до 48,8 % у Київській області. В інших областях, що теж мають на своїй території зони радіоактивного забруднення (Вінницькій,

Івано-Франківській, Сумській, Тернопільській, Хмельницькій, Чернівецькій), питома вага постраждалих значно менша і складає від 1 до 7 % населення.

Протягом 2000-2004 рр. офіційна чисельність постраждалих зменшилася на 560 тис. осіб або на 17 %. В той же час аналіз динаміки по категоріях постраждалих викликає суттєве занепокоєння: за цей період суттєво підвищилася кількість тих постраждалих, що мають категорію 1 – осіб, інвалідність і захворювання яких безпосередньо пов'язуються з наслідками Чорнобильської катастрофи. Відбулося це збільшення (на 14 тис. чол.), перш за все, за рахунок Київської, Житомирської, Черкаської, Чернігівської і Вінницької областей. За період з 1995 р. тільки по Чернігівській області кількість потерпілих з категорією 1 збільшилася у 19 разів. Це означає, що іонізуюче опромінення здійснює серйозний вплив на стан здоров'я населення, особливо тієї його частини, яка визнана постражданою.

Сучасний розподіл вперше визнаних інвалідами внаслідок Чорнобильської катастрофи за регіонами України наведено на рис.2. Основна частина цих осіб проживає в найбільш забруднених областях – Волинській, Рівненській, Житомирській, Київській, Чернігівській і Черкаській. Це – 4725 чол. або 80 %. 65,5 % з них – у працездатному віці. В кожній області є також десятки сімей, які отримують пільги внаслідок втрати годувальника, смерть якого пов'язана з наслідками Чорнобильської катастрофи. Кількість таких сімей останніми роками збільшується в усіх областях України.

Масштабні екологічні зрушення навколо аварійної станції поставили проблему відповідного переформування життєдіяльності людей. Цій проблемі були підпорядковані зміни соціальної політики та управління: запроваджені нові норми, форми діяльності, скорочені традиційні виробництва тощо. У мешканців уражених територій виникла необхідність пристосування і до дії радіологічного фактора, і до змін у соціумі: до нових управлінських підходів у регулюванні життєдіяльності регіону, до змінених правових норм, до дефіциту медичної допомоги в умовах ризику захворювання. Великою проблемою для людей стала також необхідність адаптування до особистісних змін у самопочутті та здоров'ї.

Задача порятунку життя мешканців регіону навколо ЧАЕС в період після аварії була вирішена шляхом їх евакуації. Цілісна етнічно-поселенська структура зруйнувалася; сформувалися специфічні соціальні групи потерпілих: мешканців забруднених регіонів, ліквідаторів, самоселів, переселених. Кожна з них має специфічну адаптивну ситуацію. Зокрема, переселені мусили адаптуватися і до наслідків опромінення та стресу, і до нового місця проживання, оточення, пошуків роботи тощо. Для великого столичного регіону катастрофа на ЧАЕС означала втрату великої кількості об'єктів соціальної інфраструктури, більше 1,5 млн.га рекреаційних угідь. Натомість виник новий, так званий „чорнобильський” туризм, щорічно станцію і зону відчуження відвідують сотні делегацій і туристичних груп. Тільки за 11 місяців 2004 року ЧАЕС відвідало 2304 чоловік у складі 305 делегацій. Серед них близько 40% закордонних відвідувачів з 45 країн світу.

Вимушені міграційні процеси спричинили стирання етнокультурного простору Чорнобильського Полісся, його колориту та неповторності. На сьогодні виникає завдання дослідження культурної спадщини як забруднених територій, так і місць компактного переселення чорнобильців (Барішевський, Бородянський, Макарівський, Фастівський, Обухівський, Яготинський райони Київської області, окремі райони Чернігівської та інших областей).

Коли безпосередня загроза для життя людей в постраждалих регіонах втратила свою гостроту, її місце посіли проблеми психічної адаптації до посткатастрофних умов, проблеми зайнятості і розвитку відповідних сфер соціально-інфраструктурної підтримки тощо. В перші роки після катастрофи головним було – переселити жителів із забруднених регіонів, знизити рівень радіаційного забруднення місцевості і протистояти поширенню забруднення на відносно чисті території. Тоді вважалось, що якщо ці проблеми будуть вирішені, то і проблему Чорнобиля в цілому також буде вирішено.

ІНВАЛІДНІСТЬ ВНАСЛІДОК ЧОРНОБІЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ, 2003 РІК

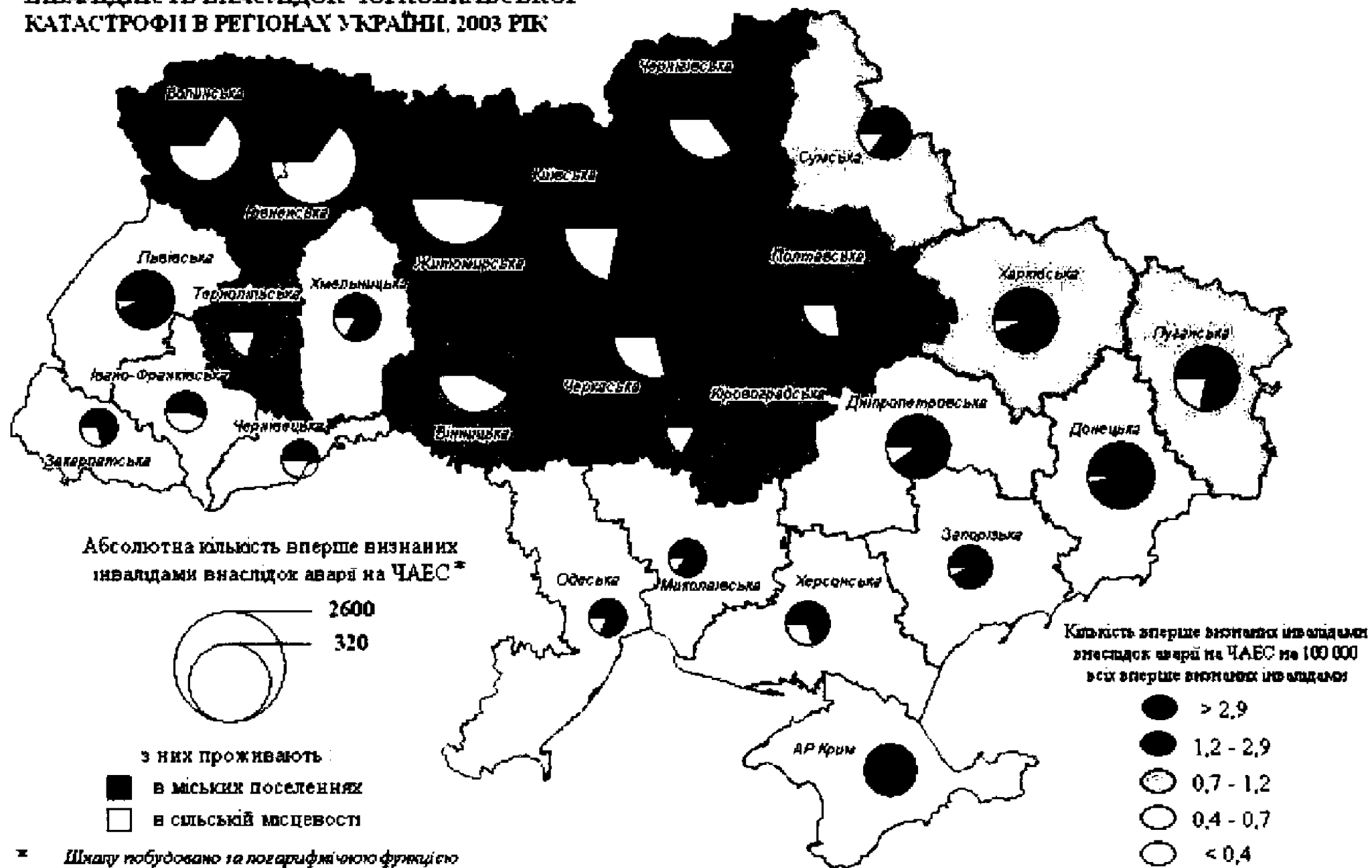

Рис. 2. Рівень інвалідності внаслідок Чорнобильської катастрофи, 2003 рік

Сьогодні, коли переселено більшість мешканців, навіть закрито саму станцію – джерело небезпеки, проблеми далеко не вичерпані. Деякі з них безпосередньо пов'язані з впливом радіації, а більшість є результатом взаємодії радіаційного забруднення з економічними і соціальними складнощами перехідного періоду. Закриття багатьох підприємств, дефіцит робочих місць, відсутність інвестицій навіть за умов створення спеціальних економічних зон з податковими пільгами (“Славутич”) збільшили постчорнобильський стрес і посилили залежність постраждалого населення від вирощування забрудненої сільськогосподарської продукції на присадибних ділянках, збору грибів та ягід тощо. Ситуація загострюється загальною тенденцією падіння рівня та якості життя. Вживання забрудненої продукції, тим більше її поширення через продаж на ринках, є особливо небезпечним. Тим не менш, це досі залишається базовим джерелом існування окремих сімей.

Соціальні постчорнобильські проблеми мають свою специфіку в різних соціально-демографічних групах і різних регіонах. Серед них головними є наслідки міграції і закріплення молоді в місцях нового поселення, проблеми безробіття, соціальної допомоги населенню. Як свідчать результати соціологічних досліджень [6], серед переселенців збільшилась чисельність тих, хто був кваліфікованим робітником на підприємстві, а на новому місці працює водієм, механізатором, змінилась зайнятість службовців з вищою освітою – їх частка збільшилася майже вдвічі як у промисловому виробництві, так і в сільськогосподарській сфері. Таким чином, маємо достатньо широкий діапазон зміни спеціальності і неоднорідну картину “кваліфікаційних” переміщень переселенців. На фоні цих процесів загострюються проблеми безробіття, при чому як переселенців, так і місцевих жителів.

Аналіз рівня безробіття за регіонами (методом соціологічного опитування) виявив те, що проблема безробіття найбільш гостро стоїть у “чистій” зоні (територіях відселення) та серед переселенців, котрі мешкають у Житомирській області. Переселенці знаходяться в значно гірших умовах на ринку праці дослідженого регіону, ніж місцеве населення, їх адаптація до нових умов життєдіяльності проходить досить складно.

Аналіз ситуації на ринку праці в постраждалих областях в цілому свідчить про порівняно високі показники офіційного безробіття, перевищуючі середньо український рівень на десятки відсотків. Зокрема, у 2003 р. рівень безробіття був вищим ніж в середньому по Україні у Рівненській області – на 81%, Черкаській – на 46 %, Житомирській - на 31 %, у Волинській – на 20 %, Чернігівській – на 6 %.

На Чорнобильській АЕС працювало більше 5600 чол. промислового персоналу та майже 3300 – у станційних підрозділах житлово-комунального господарства та інших міських організаціях, тобто переважна більшість всього населення міста Славутича, міста, що було спеціально побудоване після аварії 1986 року. В даний час у Славутичі проживає 26 тис. чоловік, середній вік жителів складає 30 років. Левова частка міського бюджету забезпечувалася до закриття Чорнобильською АЕС. За рахунок прибутку станції фінансувалася практично вся інфраструктура міста Славутича: транспорт, комунальне господарство, освіта, медицина, торгівля (щорічно ЧАЕС спрямовувала на розвиток міста 10-15 мільйонів доларів США). Тепер всю інфраструктуру передано у комунальну власність. Незважаючи на те, що територію міста визнано територію пріоритетного розвитку і в ньому діють міжнародні програми підтримки розвитку (TACIS), проблеми безробіття так або інакше будуть характерні для цього міста більше, ніж для будь-яких інших територій. Для забезпечення майбутнього благополуччя місто має сьогодні обрати стратегію розвитку своєї економіки, створити альтернативні можливості працевлаштування для тих, хто втратив або невдовзі втратить роботу. Однак, з досвіду відомо, що єдиного рішення при трансформованні структури зайнятості від моноіндустріальної до різногалузевої не існує. Його потрібно примати на основі аналізу конкретних особливостей і можливостей розвитку міста Славутич, його географічного положення і функціональних зв'язків, а також відповідно до перспектив

перетворення ЧАЕС на еколого безпечну систему, створення нових підприємств з переробки радіоактивних відходів і реабілітації зони відчуження.

Проблема здоров'я персоналу, який продовжує працювати, і можливості зміни умов його діяльності має велике соціально-економічне значення в комплексі проблем Чорнобильської АЕС. За результатами проведеного у 2003 році медичного огляду відзначено зниження кількості працівників ЧАЕС, визнаних абсолютно здоровими – до 12,7%, у 42,7% працівників ДСП ЧАЕС виявлено різні патології. Це на 13,9% більше, ніж у 2002 році. 800 чоловік з числа персоналу підлягає реабілітації [3]. Тому велике значення слід приділити зміцненню системи охорони здоров'я в м.Славутичі, а також на всіх забруднених територіях. В рамках загальнодержавних чорнобильських заходів діє “Програма комплексного медико-санітарного забезпечення населення, яке постраждало внаслідок Чорнобильської катастрофи”, проте її виконання гальмується дефіцитом коштів і чорнобильську медицину все частіше називають “індикатором національної бідності” [11].

Як зазначалося в останній великій доповіді “Гуманітарні наслідки аварії на ЧАЕС. Стратегія відродження”, проблема Чорнобиля в якійсь мірі спотворила структуру витрат на охорону здоров'я. Інколи ресурси спрямовуються радше на забезпечення та будівництво дорогих закладів, що займаються питаннями впливу радіації на стан здоров'я та діагностикою, аніж на систему забезпечення медичними препаратами з профілактичною дією та розвиток базових медичних послуг в місцях проживання постраждалих громад, що, як вважається, має бути більш ефективним з точки зору лікування та підтримки задовільного стану здоров'я [1].

Існують і інші питання, які потребують скорішого, ніж на порівняно чистих територіях, вирішення. До цих питань відноситься і поліпшення транспортного забезпечення, і питання газифікації населених пунктів тих зон, де проживає населення. Майже 14 років виповнюється затвердженням свого часу основним документам чорнобильського законодавства, в яких зокрема йдеться про суцільну поетапну газифікацію населених пунктів зон забруднення. Однак і досі з 370 населених пунктів, розміщених тільки у зонах забруднення Коростенського, Овруцького, Лугинського та Народицького районів Житомирської області, газифіковано менше ніж 15% населених пунктів [10].

Велике значення в зменшенні соціально-психологічної напруги, викликаній додатковим фактором Чорнобиля, має інформування населення і надання йому всебічних консультаційних послуг. В найбільш забруднених Київській та Житомирській областях створено і діють п'ять Центрів соціально-психологічної реабілітації населення, діяльність яких спрямована на роботу серед найбільш вразливих груп постраждалого населення: інвалідів, ліквідаторів, безробітних, дітей та підлітків. Основними напрямками діяльності Центрів є надання психологічної допомоги населенню, волонтерська діяльність, екологічна просвіта, робота з профорієнтації тощо. На сьогодні роботою охоплено 10 районів Житомирської, Київської та Чернігівської областей.

Економічне зростання останніх років створило об'єктивні передумови для підвищення реальних доходів населення, передусім заробітної плати, збільшення її частки в сукупних доходах населення. Проте загальний рівень доходів в постраждалих регіонах країни залишається порівняно низьким. Це відповідає специфіці регіональних економічних комплексів забруднених територій, а отже – відповідним рівням оплати праці в наявних тут галузях, однак (як і в Україні в цілому) не свідчить про реальну вартість праці, її якість, необхідну для виконання роботи кваліфікацію тощо. До того ж, відношення середньої заробітної плати до фактичної величини прожиткового мінімуму в постраждалих областях є (за виключенням Київської області і Києва) нижчим, ніж по Україні в цілому (табл.2).

Постраждалі області не генерують великі обсяги валової доданої вартості на душу населення. Цей показник (за виключенням Києва) є значно меншим у порівнянні з середньоукраїнським рівнем. Проте, як не дивно, але очікувана тривалість життя в 2003 р. є

нижчою за середній по Україні рівень лише в Житомирській та Київській областях.

Таблиця 2.

Відношення заробітної плати до фактичної величини прожиткового мінімуму в забруднених регіонах, станом на середину 2004 р.[5]

Регіон	Заробітна плата, грн.	Фактична величина прожиткового мінімуму для працездатних осіб, грн.	Співвідношення заробітної плати і прожиткового мінімуму, %
УКРАЇНА	604,19	379,84	159,1
Вінницька	445,71	349,07	127,7
Волинська	421,88	333,68	126,4
Житомирська	438,62	347,2	126,3
Київська	614,86	375,2	163,9
Рівненська	505,25	346,23	145,9
Черкаська	480,02	363,79	131,9
Чернігівська	463,66	360,56	128,6
м.Київ	983,1	432,34	у 2,3 р.б.

Слід відзначити, що за національними розрахунками рейтингу областей за рівнем людського розвитку [9] найгіршу позицію серед постраждалих областей посідає Житомирська область (рис. 3). Очевидне значення для цього, а також для окремих інших регіонів має низька оцінка фахівцями матеріального добробуту населення і умов проживання в даному регіоні. Крім того, для областей помітна загальна тенденція падіння рівнів людського розвитку, що при зростанні ВДВ на душу населення може означати лише погіршення якості життя населення.

Рис.3. Тенденції людського розвитку в постраждалих областях, 1999-2001 (значення індексу за національною методикою розрахунків)

Інтегральна оцінка якості життя населення постраждалих областей є важливою з точки зору комплексного підходу до вирішення соціально-екологічних проблем і проблем збалансованого розвитку територій. Основними причинами низької якості життя є бідність, незадовільний стан інфраструктури, незадовільне харчування, спосіб життя (зокрема надмірне споживання алкогольних виробів, тютюну, поширення наркозалежності серед молоді тощо). Наприклад, за рівнем загального благоустрою житлового фонду всі області, що розглядаються мають набагато негативніші показники від середнього по Україні рівня, який, в свою чергу не можна визнавати задовільним (табл.3).

**Оцінка комфортності проживання населення забруднених областей за рівнем
благоустрою житлового фонду**

Регіони	Благоустрій житлового фонду, % від загальної площі				
	каналізацією	водогонями	центральним опаленням	ваннами (душовими)	гарячим водопостачанням
УКРАЇНА	51,4	54,2	52,8	48,4	38,6
Вінницька	25	26,8	27,6	21,5	12,8
Волинська	37,1	40,5	41,8	34,1	23,5
Житомирська	32,5	33	33,8	29,9	23,9
Київська	40	43,3	58,1	38,7	30,4
Рівненська	36,2	38	38,5	33	22,4
Черкаська	37,5	38,6	48,5	34,9	26,1
Чернігівська	32	34,2	38,8	30,9	26,3

Зрозуміло, що в цих умовах наслідки катастрофи на ЧАЕС – це додаткова складова до всіх інших факторів формування відповідної якості життя в регіонах України. Як зазначає багато фахівців, комплекс взаємопов'язаних аспектів впливу катастрофи – це порівняно більш високий песимізм молоді постраждалих регіонів, очікування на пільги замість рішучих самостійних дій щодо поліпшення свого матеріального становища тощо.

Відродження нормального самопочуття населення та соціальна безпека можливі тільки за умов поступового (не суцільного) відновлення економічної діяльності спочатку на місцевому – потім – на регіональному рівні, що можливе на основі повторного моніторингу сьогоденного екологічного стану деяких районів. Не “відключення”, а навпаки – інтеграція забруднених регіонів до загального економічного комплексу країни (з урахуванням їх специфічності) дасть змогу визначити і використати той (насамперед, гуманітарний) потенціал, який наявний і в цих регіонах.

Збалансованість розвитку регіону означає насамперед збереження життя людей і поліпшення його якості через збільшення економічного багатства, зміцнення здоров'я, прагнення до соціальної справедливості і вирішення екологічних проблем. Чорнобильські регіони автоматично потрапляють в групу таких, що мають найменше шансів в найближчому майбутньому наблизитися до показників позитивного росту. Однак це не означає, що вони виключаються з розгляду формування засад сталого розвитку в Україні. Хоча б через те, що збалансований розвиток країни – це конкурентний розвиток її регіонів, всіх, навіть тих, що є екологічно проблемними.

Слід визнати, що на сьогоднішній день більше говориться про соціальний статус чорнобильців, як про офіційне визнання їх постраждалими від катастрофи з відповідно закріпленими пільгами, компенсаціями тощо. Однак це не може бути остаточним у вирішенні проблеми поліпшення якості життя чорнобильців, тим більше що розмір цих компенсацій у порівнянні з тими втратами, які зазнали потерпілі, мізерний. Наявність роботи, сприятливі умови праці, контроль за виробничими і суспільними рішеннями в місцевих громадах – тільки це створює реальні передумови для покращення якості життя людей в постраждалих регіонах.

Детермінантами якості життя виступають доходи і соціальний статус, мережа соціальної підтримки, освіта, умови праці, стан навколишнього природного середовища, рівень здоров'я, ставлення до особистого здоров'я тощо. Спрямованість заходів на

покращення якості життя в цілому означає врахування якомога більшого числа таких детермінант. Серед загальнонаціональних та регіональних заходів покращення якості життя в регіонах зони впливу катастрофи на ЧАЕС мають бути:

- удосконалення порядку розроблення соціальних програм, спрямованих на вирішення найгостріших проблем постраждалих регіонів, насамперед з питань зміцнення та підтримки здоров'я, забезпечення зайнятості населення, створення нових робочих місць; своєчасне затвердження цих програм і організація належного контролю за їх виконанням;
- запровадження нових механізмів розвитку регіональної соціальної інфраструктури на основі залучення коштів держави, регіонів і бізнесу;
- подальший розвиток центрів соціальної підтримки та інформування населення з питань наслідків Чорнобильської катастрофи, санітарно-гігієнічних правил здорового харчування тощо;
- створення більш потужної системи навчання і перекваліфікації;
- розвиток системи надання житлових і споживчих кредитів молодим сім'ям тощо.

Література:

1. Гуманітарні наслідки аварії на ЧАЕС. Стратегія відродження: Звіт підготовлено на замовлення ПРООН та ЮНІСЕФ за підтримки Упр. ООН з гуманітарних питань і Всесвітньої орг. охорони здоров'я, 6 лютого 2002. - 82 с.
2. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2003 р./ МНС України, Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, НАН України, Київ, 2004. – С.370.
3. Офіційний сайт Мінпаливенерго:
http://www.smenergy.com.ua/presscenter/analitic_m_content.php?id=2140
4. Офіційний сайт Головного управління статистики у Чернігівській області:
http://chernigivstat.gov.ua/interesting/dopovid_chaes/
5. Офіційний сайт Міністерства праці та соціальної політики: <http://www.mlsp.gov.ua>
6. Постчорнобильський соціум: 15 років по аварії. – К.: Інститут соціології НАНУ, 2000. – 563 с.
7. Сосунова И.А. Методология и методика социально-экологических исследований, М.: Изд-во «НИА-Природа», 1999. – С.131-135.
8. Соціально-економічні наслідки техногенних та природних катастроф: експертне оцінювання / Відп.ред.В.В.Дурдинець, Ю.І.Саєнко. К.: „Стилос”, 2000. – С.237.
9. Україна: Звіт з людського розвитку за 2003 р. , К.: ПРООН, 2003, 137 с.
10. Чорнобиль. Українська трагедія // Газета АКБ Промінвестбанк „Обрій ПІБ” №17 (178) 29.04 – 5.05.2004.
11. “Чорнобильська” медицина як індикатор національної бідності // Новий кур'єр, серпень-вересень 2003 р., С.23-25.
12. Яковенко С.І. Теорія і практика психологічної допомоги потерпілим від катастроф. Автореф. дисс. д-ра психологічних наук, Київ, 1998. – 22с.

Summary:

I.V.Gukalova. POST-CHERNOBYL SOCIAL PROBLEMS AND QUALITY OF LIFE IN AFFECTED REGIONS OF UKRAINE.

In the article the present social problems connected to consequences of Chernobyl catastrophe and their influence on forming of living quality in affected Ukrainian regions are considered. It is underlined, that the partial recovery of life activity in given regions and their stable development are under present conditions necessary.